Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, 1931-07-23, iš Būgių – į Šamoni

Mielas Juozapai, / Labai labai ačiū Tau už atvirutę

Mielas Juozapai,
Labai labai ačiū Tau [1] už atvirutę [2] (šešias gavau) ir ypač gi už nuotraukas!

Tu turbūt suprast negali, kokį man džiaugsmą padarei šioje mano liūdnoje vasaroje. Žiūriu į nuotraukų ledynus (atviručių reginiai į mane neveikia), pro padidinamąjį stiklą tyrinėju kiekvieną ledyno plyšių, apskaičiuodamas perėjimų ir pasikėlimų galimumus. Ir rodos man, kad aš vėl užuodžiu tą ypatingą ledynų kvapą, tą ypatingą ledynų orą, kuris veikia į visą mane, ir tą stebėtiną ledynų saulę. Viena tiktai bloga – prisižiūrėjus į visa tai – darosi baisiai ilgu, o naktį – sapnuoju kalnus. Galimas daiktas, aš didelę glupstvą padariau, šiemet aklai ir kurčiai užsidaręs Lietuvos balose ir niekur neišlįsdamas. [1r] //

Tiesą pasakius, kartą buvau išsigandęs gerokai. Po savaitės, kaip aš Tau laišką išsiunčiau, laikraščiuose paskaičiau, kad nuo Mont Blanc'o nuvirto 3 keliauninkai ir 1 moteris [3], – baisiai bijojau, kad su Tavimi nebūtų nelaimė atsitikusi.

O kaip dabar sprendžiu iš Tavo ekskursijų aprašymo, mano baimė anaiptol nebuvo be pagrindo. Gerai, kad viskas laimingai baigėsi, bet Tu turi iškilmingai pasižadėt, kad daugiau niekuomet taip nebedarysi, kaip darei šiemet, kitaip aš rašysiu prieš Tave motyvuotą skundą p. Bronei ir viską darysiu, kad ji nebeleistų tai pakartoti. Kalnuose niekuomet negalima rizikuoti daugiau, negu tai yra būtinai reikalinga. O pas tave kaip tiktai ir buvo „der Fall“ [4]. Į tokias ekskursijas, kaip tu vaikščiojai, niekuomet niekas vienas neina. Mažiausia turi būti, kad būtų kam nelaimėje suteikti pirma pagalba. O tų nelaimių gresia [1v] // daugybė, nors būtų ir lengviausias pasikėlimas, – saulės įtaka, galvos apsisukimas, širdies plakimas, kraujo pasirodymas ir tt., ir tt. Tai gali atsitikti su kiekvienu ir kiekvieną momentą. (Aš net be „aptiekos“ niekuomet nevaikštau). O ypač gi einant tokiu keliu, kaip „mauvais pas“ [5]! Kelias – nieko ypatingo sunkumo ar pavojaus atžvilgiu, bet vienas tokiu keliu niekas neina! Drąsumas geras daiktas, bet atsargumas kalnuose – pirma sąlyga. „Erst wägen, dann wagen“ [6]. Jei taip pavargai eidamas į „Buet“ [7] (sustot kas 3–5 žingsniai) – tai ėjimas kaltas, to neturi būt, ir aš tikras esu, kad čia ne oras kaltas, bet jūsų ėjimo sistema. Bet kas svarbiausia, tai kad tu išdrįsai eit į ledyną be „virvės“ – vienas! Čia yra elementarinė taisyklė: įžengei į ledyną – nerkis virvę. Ledynas – nors pats paprasčiausias, „išvaikščiotas“, su „pramintais takeliais“, yra baisiai klastingas daiktas. 100 žmonių praėjo, o 101-as gali įklimpti ir įsmegti į staiga prasivėrusį plyšį, kurio iš paviršiaus nematyti [8]. Tai kas, kad plyšių nematyti: joks gidas niekuomet negali žinoti, kur kada koks plyšys atsiras! Nežinau, kaip prancūzai, [2r] // bet vokiečiai ir austrai (ir, žinoma, šveicariečiai) tokių aplinistų, kurie be „virvės“ vienui vieni eina į ledynus, – jie tokių alpinistų net į savo „Hütte“ [9] nepriima: bausmė už pasiryžimą glupstvą daryti! Jei netiki manim, paskaityk paprastą alpinizmo vadovėlį. Tokie drąsuoliai, kaip tu, paprastai ir gauna galą. Nebuvai turbūt niekuomet pakliuvęs į „kalnų bėdą“ ir nežinai, kuo tu rizikavai [10]! Jei neatsižadėsi daugiau taip daręs, tai aš kelsiu tau visą bylą pas p. Bronę [11]. -

Aš dabar dirbu, kartais kol visai sudurnėju, kaip sako, kol iš kaktos „smegenys pradeda sunktis“ – kol galva visai apkvaista, kad kelias dienas nieko nebesuprantu [12]. Būtų gera kitą vasarą kur nors kartu nuvykti, bet tik, žinoma, su sąlyga, kad tu būsi disciplinuotas [13].

Būgiuose visi mes žiūrime tavo prisiųstus vaizdus ir, žinoma, tau pavydime. Labų dienų nuo visų būgiškių [14] Tau ir p. Bronei.

Būgiuose aš sėdėsiu mažiausia dar visą mėnesį.

Iki.

Tavo Balys [15]

23/liep. [2v] //

KOMENTARAI

[1] Juozapas Sruoga (1886–1957) – diplomatas, vyriausias Balio Sruogos brolis, nuo 1925 m. rugpjūčio mėn. dirbo Lietuvos pasiuntinybėje Berlyne raštinės, nuo 1929 m. Konsulinio skyriaus vedėju.

[2] Išliko vieno Juozapo Sruogos atviruko (II), adresuoto Baliui Sruogai ir siųsto iš Šamoni, fragmentas (nespalvoto atviruko pirmoje pusėje – snieguoto Mont Buet kalno, kalnų namelio ir pro jį einančio kelio atvaizdas su Juozapo Sruogos ranka paprastu pieštuku prirašytu komentaru: „Iš Chamonix. Pusė kelio į Buet (1 900 mtr aukšt.)“):

„Atvykęs į Chamonix radau gerą kompanioną ekskursijoms (vieną belgą); buvome su juo pasikėlę ligi 2 500 ir net ligi 3 100 mtr aukštumos (viršūnė Buet). (Žinoma, čia įsigijau kalnų pakaustytus batus; pulloverį turiu iš Berlyno). – Pasikėlimas į Buet man sugadino ūpą del Mont Blanc'o, nes paskaičiau, kad tokioj aukštumoj (9 100 mtr) man labai sunku alsuot; padarius 3–5 žingsnius turėdavau sustot pailsėti (tiesa, labai status į galą pasikėlimas, nors nepavojingas). Kad padaryti pasikėlimą į Buet, atsikėlėme 2 val. ryto, turėjome apie 10 klm pavažiuot automobiliu, kad padaryti pasikėlimą, grįžome atgal 5 val. popiet. Pasikėlimui į Mont Blanc turiu pakankamą treniruotę ir labai didelį norą ir gal nusipirkęs dar vieną džemperį ir pirštines mėginčiau keltis, bet tas kainuoja 750 fr., jeigu eiti dviesoj (Girdvainis neva mokėjo 300 fr.!), bet čia susidarė veik nepergalima kliūtis – tai Vokietijos krizis: visą savaitę nekeičia vokiškų markių; nežinau, kada jas pradės keisti ir kokiu kursu; o frankų turime tik kad užsimokėti už viešbutį ir pasiekti Paryžių. Taigi su dideliu apgailestavimu turiu atsisakyti nuo minties pasiekti…“ (Juozapo Sruogos atvirlaiškis Baliui Sruogai, iš Šamoni – į Būgius, iki 1931-07-16, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 854, l. 1v).

[3] Žinutė, kuri išgąsdino Balį Sruogą, išspausdinta ir lietuviškai: „Ženeva, VII. 16. Elta. Aukščiausio Europos kalno, Mont Blanco, masyve vakar įvyko dvi nelaimės, per kurias žuvo 4 žmonės: užsimušė vienas Liono universiteto studentas, kuris nusileisdamas nukrito 1800 metrų, ir trijų asmenų būrelis, kada viena to būrelio dalyvė paslydo ir krisdama į bedugnę nutraukė visus savo draugus“ ([Be autoriaus], „Dvi nelaimės šveicarų kalnuose“, in: *Lietuvos aidas*, Kaunas, 1931-07-17, Nr. 158, p. 4).

[4] „Der Fall“ *vok* – kritimas.

[5] „Le Mauvais Pas“ *pranc* – klaidingas žingsnis, t. y. pavojingas, siauras perėjimas kalnuose ar takas virš bedugnės.

[6] „Erst wägen, dann wagen“. *vok* – Pirmiausia pasverk, tada rizikuok.

Balys Sruoga pakartoja mintį iš anksčiau parašyto, asmenine patirtimi paremto esė apie kalnuose tykančius pavojus:

„Alpinistai gyvena principu: „erst wägen, dann wagen“, pirma apsvarstyti, paskum pasiryžti. Niekuomet neprivalai eiti į kalnus vienas, nors ir į lengviausią kelionę, – kalnuose kas minutė, kas žingsnis gali kokia nelaimė ištikti. Niekuomet neprivalai panorėti pasiekti daugiau, negu jėgos leidžia. Eidamas su draugais privalai klausyti daugiau prityrusio nurodymų ir visiškai pasiduoti jo vadovavimui. Eidamas į sunkesnę kelionę turi būti pasiruošęs. Visų pirma, turi jau turėti šiokią tokią techniką, išbandęs savo jėgas. Ir antra – turi turėti įsigijęs reikalingą kalnų kelionei „amuniciją“. Daugumas kalnų nelaimių ir ištinka todėl, kad žmonės leidžias į kelionę atitinkamai nepasiruošę.

Pasileisdami pirmą kartą į kalnų kelionę, niekuomet neikite vieni, be prityrusio draugo, be vado. Kalnai – rūstūs ir negailestingi. Jie šykštūs dovanoms. Ir retai jie kada dovanoja neužtarnautą dovaną – gyvybę… Jie mėgsta aukas ir ypač žmogaus gyvybės pavidalu! (B. S., „Apie alpinizmą“, in: *Lietuvos studentas*, Kaunas, 1930-10-15, Nr. 3, p. 5).

[7] Mont Buet – 3 098 m kalnas Prancūzijos Alpėse, netoli Šamoni, populiarus tarp žygeivių.

[8] Balio Sruogos ekskursantai vadovo buvo išmokyti elgtis atsargiai ir atsakingai (Juozapas Sruoga elgėsi priešingai – negalvojo apie grėsmes, nelinko apsidrausti, buvo nerūpestingas):

„Atsidūrėme Jungfrau viršūnėje. Išmokome eiti vienodu žingsniu, išmokome susirišti per juosmenį virve neužsiveržiančiu mazgu, vienas nuo kito per tris metrus atstumu. Toks persirišimas apsaugo kalnuose nuo dažnų nelaimių, ypač ledynuose, vasaros metu sprogstant ledui. Sprogus ledui, atsiranda plyšiai iki pusantro metro platumo, iki 30–50 metrų gilumo. Be virvės, plyšus po kojomis ledui, žmogus įkristų į plyšį, o susirišus grupei virve, nelaimės ištiktasis pakimba ir būna draugų išvelkamas aukštyn“ (Domas Pinigis, „[Domo Pinigio atsiminimai]“, Panevėžys, 1955-05-24, in: Literatūra ir kalba, t. IV: *Atsiminimai apie Salomėją Nėrį*, vyr. red. Kostas Korsakas, Vilnius: Lietuvos TSR mokslų akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959, p. 109).

[9] „Hütte“ *vok* – kalnų trobelė.

[10] Balys Sruoga buvo patyręs alpinistas, kuris studijų Münchene metu išvaikščiojo visas tikrų alpinistų vietas, kurios buvo kartais ir labai pavojingos. Tačiau net ir jis pateko į „kalnų bėdą“, kai 1930-07-17 su ekskursantais traukiniu atvažiavo į Jungfrau, o iš karto kitą dieną leisdamiesi iš Jungfraujoch glečeru į apačią, paklydo Aletscho ledyne, kur kalnų tako ieškojo net septynias ar daugiau valandų:

„Antrasis momentas – jau Alpių viršukalnėje (4,5 km aukščio) Jungfraujoch. Vien tik ledynas ir suaižėjusio granito pašlaitės. Turėjom tą ledyną pereiti iš Šveicarijos į Italiją. Pasiekę viršūnę, pernakvojom kalnų pastogėje (Hütte). Drauge buvo ir trys prancūzai. Išeidami jie pasisamdė kalnų vadovą (*quide*). Tarėmės ir mes, bet Sruoga išdidžiai, pasipuikuodamas (tai jo būdo savybė) atkirto: „Ką jūs? Aš pats galiu būti toks vadovas! Juk esu Alpinistų draugijos klubo narys!“

Staiga rūkas – tirštas, tamsus. Vos per metrą tematyti aplinkui. Ir prapliumpa toks lietus, lyg aukštai ten vandens baseino dugnas būtų atkritęs. Tikras Nojaus tvanas. Pliuškinamės, slidinėjam vandenyje ligi riešų ir blaškomės. Bematant sniego nė žymės ir jokių buvusių pėdsakų. Tik plynas balzganas ledas ir vanduo paviršiuje tyvuliuoja. Jokio orientyro nei krypties. Toliau vis baisiau. Atsiranda prarajos ir gilūs ledyno plyšiai. Tenka peršokti, o kitur ir visai neįmanoma pereiti. Sukinėjamės aplinkui ir vis klaidžiojam. Netikėtai atsiranda ant ledo ežerėliai: tokie mėlyni, lyg lazurka ištirpinta. Aišku, mes tikrai praradom reikiamą kryptį, esam kažkur nuklydę. Sustojam siaubo apimti. Lietus nesiliauja. Kiaurai perlyti ir sumirkę ne tik drabužiai, bet ir visas kūnas. Rankos ir kojos išpurtę, pamėlynavę. Šalta, šiurpuliai krečia. Ir štai, kaip myriop pasmerktieji, klaikiai išgirstam Sruogos nuosprendį:

– Aš atsisakau toliau vadovauti. Še, tau, Pinigi (jaunas vyras, Šiaulių gimnazijos mokytojas), visi žemėlapiai, būk vadovas, ir žinokitės. […]

Po gero tarpo Pinigiui pavyko prisiplakti prie granito. Instinktas ar atsitiktinumas, o gal kokia aiškiaregystė jam padėjo? Pašlaitėje susiradom kalnų taką ir atsigavom (Juozas Švaistas, „Įspūdžiai iš ekskursijos į Alpes“, Los Angeles, 1972-02-23, in: *Balys Sruoga mūsų atsiminimuose*, sudarė Vanda Sruogienė, Vilnius: Regnum fondas, p. 194–195; dar žr. Juozo Švaisto laiškas Vandai Sruogienei, iš Los Andželo – į Čikagą, 1972-02-23, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 115–27, nr. 3, l. 2r).

[11] Bronislava Jazbutytė-Sruogienė (1896–1950) – Balio Sruogos brolio Juozapo Sruogos žmona.

[12] 1931 m. vasarą Balys Sruoga uošvijoje Būgiuose rašė istorinę kroniką *Milžino paunksmė*. Dramos rašymas pareikalavo daug fizinių ir psichinių jėgų:

„Tiesa, aš iš viso gal kiek pavargęs esu. 21/2 dienos sunkiai fiziškai dirbau, – po nervų įtempimo dėl rašinio. Bet fizinis darbas manęs ne tik nenuramino, bet dar labiau prislėgė. Svirne kartais visai vienas dirbau. Sugriūvu su pilnu maišu – ir prasideda isterika. Laimingiausias momentas – kai pareinu praustis, čia ašarų nieks nematys. Bet tos naktys – naktys, kokios jos baisiai sunkios!“ (Balio Sruogos laiškas Vandai Sruogienei, iš Būgių – į Kauną, 1931 vasara, in: *BSR* 17-II, p. 145).

Nors rašymas buvo įtemptas, dramą Balys Sruoga baigė rašyti 1931 m. rugpjūčio viduryje. Ji „parašyta specialiai 1930 m. paskelbtam literatūriniam konkursui Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto 500 mirties metinių proga“ (Algis Samulionis, *Balys Sruoga*: Monografija, Vilnius: Lietuvos TSR mokslų akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, Vaga, 1986, p. 252).

[13] Skirtingai nei lengvabūdis brolis, BS kalnuose buvo ypač apdairus ir atsakingas: „Kelionės metu vyravo griežta drausmė“ (Vandos Sruogienės laiškas Algiui Samulioniui, iš Čikagos – į Vilnių, 1979-10-10, [pasirašytas mašinraštis], in: LLTI TS, l. 4r).

[14] Būgiškiai – Būgių gyventojai (Kazimieras Daugirdas su žmona) ir tuo metu ten viešėję svečiai (Balys Sruoga, Vanda Sruogienė, Dalia Sruogaitė).

[15] Balys Sruoga (1896–1947) – Juozapo Sruogos brolis, LU HMF dėstytojas, Slavų literatūros ir kalbų katedros docentas.